הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

לומדי הדף היומי יו"ל דף היומי פ"ת

מסכת שבועות - דף יד טו

עיונים על הדף

מה מיוחד ב"מזמור לתודה"?

בקידוש העיר והעזרות בסדר הדברים היו משוררים, והביאה הגמ' שבתחילה היו אומרים שיר של תודה, ביאר רש"י הכוונה מזמור לתודה. מה מיוחד במזמור זה?

בגמ' בפסחים קיז אמרו, אמר רבי יהושע בן לוי בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח. בנגון. במשכיל. במזמור. בשיר. באשרי. בתפלה. בהודאה. בהללויה. גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת. וכו'. תנו רבנן כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים וכו' וחכמים אומרים וכו' לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה וכו'.

שמעתי לבאר *(כמדומה לי בשם הגר"ש פינקוס זצ"ל)*, יש חילוק במהות בין "שיר" לבין "מזמור".

"שיר" היינו התוכן המילולי. כאשר בא האדם להודות ולשורר בצורה מסודרת מילה אחר מילה באר היטב הוא הנקרא "שיר".

"מזמור" כאשר פורצת ההודאה מלב האדם, כל מהותו היא להכיר בטובה אין ראשון ואין אחרון את כל כוחו אומר הוא בהודאה כעין הלחן ללא המילים הוא הנקרא "מזמור".

לפיכך אולי יש לבאר, פעמים התבטא אדונינו דוד ע"ה בצורה של שיר ואח"כ מזמור ופעמים מזמור ואח"כ שיר. ובמזמור שיר ליום השבת מתחיל במזמור ואח"כ שיר ובהמשך ממשיך ב"ולזמר לשמך עליון".

קפיטל אחד בתהילים הוא מעט שונה. "מזמור לתודה" – בהודאה, אמירת תודה, הכרה בנתינה אין סופית של הרבש"ע. מזמור לתודה. אין סוף פרטים ההודאה נשארת בגדר מזמור ולא שייך להתבטא בלשון של שיר על כל כך חיובי תודה.

להתרפא בדברי תורה - מתי מותר?

כאשר רבי יהושע בן לוי היה הולך לישון היה אומר את הפסוקים של ישב בסתר, שואלת הגמ' והרי הוא עצמו אמר שאסור להתרפא בדברי תורה, אומרת הגמ' להגן מותר. ולהתרפא ממכה אסור, שואלת הגמ' להתרפא לא רק אסור, אלא הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא, ביאר ריו"ח אין חלק לעולם הבא למי שרוקק על המכה שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה.

תוס' *(ד"ה אסור)* כבר מציינים שמקום סכנה הוא שונה, ומותר לומר פסוקים כאשר הנזק הוא מוחשי ויש סכנה.

העולה מתוך שורש דברי הסוגיא, להגנה מותר. לרפואה אסור. במקום סכנה נקטו תוס' שמותר, ומשמע לא רק הגנה. כאשר רוקק יש איסור נוסף. בדבר זה נגענו כמה וכמה פעמים בעיונים על הדף, מאחר ששורש הדברים בכל המקומות נזכר בדברי הראשונים בסוגיא שלנו, נביא את הדברים בקצרה.

בדברי הגמ' לפנינו וכן בסנהדרין קא, עולה מדברי רש"י ולשון הש"ס בפשוטות שבמכה האיסור הוא מחמת היריקה, וכאשר מזכיר שם שמים על היריקה. וביאר הרא"ש באופן שלא ירק יש בזה איסור, אם ירק אין לו חלק לעולם הבא, וכ"ז באופן שעושה על מנת להתרפא, אבל אם אומר פסוקים לשמירה ולהגן ממזיקים אין בכך איסור. אמנם ברמ"ה ועוד מבואר שלשיטת ריו"ח אם הזכיר שם שמים אין איסור.

{הגמ' בעירובין *(נד)* מביאה פסוקים על מי שחש בראשו. חש בגורנו. חש בבני מעיו. חש בעצמותיו. חש בכל גופו יעסוק בתורה וירפא לו. שואלים העולם, מדוע הגמ' מביאה פסוק לכל דבר, ובסוף מביאה הגמ' פסוק על מי שחש בכל גופו. שהגמ' תאמר בפשטות, ליחוד תורה מועיל לכל המיחושים. והראיה מי שחש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר "ולכל בשרו מרפא". ובזה נכלול את הכל ביחד בשביל מה צריך לימוד על כל מיחוש ומיחוש.

אומר הריא"ף, באו ללמד אותנו שלפי ערך המיחוש צריך להתחזק בליחוד התורה, שבודאי בנוהג שבעולם מי שחש בכמה מאיבריו לא יקח רפואה פשוטה, שמועילה אך בקושי לכאב ראש. אלא ישיג תרופה מעולה. אותו דבר בלימוד התורה אם כואב לאדם וחש באיבריו, לא יתחזק רק כשיעור לו היה כואב לו רק קצת, אלא כנגדל הכאב צריך ללמוד יותר תורה וכך "לכל בשרו מרפא".}

עוד בדמיון לגמ' זו אמרו במגילה דף ג, אמר רבינא, אם אדם מפחד, ואין לכך סיבה הנראית לעין. הוא לא רואה, אולם מזלו מרגיש את הסכנה, ולכן יאמר קריאת שמע. ושוב נצטרך להשתמש בדברי הגמ' לפנינו בשאלה מדברי רבי יהושע בן לוי שאסור להתרפאות מדברי תורה.

ואף כאן יתבארו הדברים על דרכו של הרא"ש ועוד שצריך לומר שיש הבדל בין ריפוי מחולי להצלת אדם בריא.

פסק הרמב"ם בהלכות עבודת כוכבים *(פי"א הלכה יב)* וז"ל "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכן הקורא על התינוק שלא יבעת והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים אלא שהן בכלל הכופרים בתורה שהן עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות שנאמר ויהיו חיים לנפשך אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהילים כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר". עכ"ל.

מבואר בדברי הרמב"ם, שאם לא עושה כן לרפואה, אלא קורא בפסוקים, כדי שזכות הקריאה תגן עליו, מותר.

שואל המהרש"א בעירובין את הקושיא הנזכרת, הרי אסור להתרפאות מדברי תורה. וביאר, מה שאסור להתרפאות ע"י דברי תורה, הכוונה שאומר את דברי התורה לצורך רפואה, כעין לחש *(עיון יעקב)* אז זה אסור. אולם אם מתחזק בליימודו, ובדרך לימודו לומד יותר טוב, בודאי שמותר כי עכשיו הוא לומד, אלא הכח הסגולי של התורה ריפא אותו.

עוד ביאר בעיון יעקב, שמדובר באדם שנמצא בדרך ואין לו רופא, אולם אם נמצא במקום ישוב ויש רופא חייב הוא ללכת לרופא כי אסור לסמוך על הנס. ולפי"ז פשוט שמותר לקרא ק"ש כדי להינצל מהמזיק שהרי מדובר בדרך ואין קשר לרפואה ע"י רופא.

והפרמ"ג *(רלט' הביא ט"ז קעט' סק"ח)* נקט שכל האמור בגמ', זה לפני שנעשה חולה, רק מרגיש מיחוש ומותר לו להשתמש בדברי תורה שיגנו עליו, ולא יצטרך לחלות ממש. אולם אם כבר חולה, בודאי שצריך הוא לרפואה ואין לו להשתמש בדברי תורה.

בתוס' בפסחים קיא ד"ה נפתח העלו את הנושא הנזכר, ובתוך דבריהם מבואר שלהגן על עצמו או בשעת הסכנה מותר לומר פסוקים להינצל. *(ותירוץ ב' כדברי התוס' לפנינו שנקטו שעת הסכנה שאני.)*

ידיעות הטומאה ב' שהם ד'. ידע שנטמא א. נעלם ממנו הטומאה בשעת אכילת הקודש. **ב.** נעלם ממנו שאוכל קודש וידע שהוא טמא. **או** שנעלם ממנו שהוא טמא ושאכל קודש *(צירוף של ב' העלמות)*, כאשר נודע לו חייב קרבן עולה ויורד. **ידע שנטמא א.** נעלם ממנו הטומאה בשעה שנכנס למקדש. **ב.** נעלם ממנו הכניסה למקדש וידע שהוא טמא. **או** שנעלם ממנו טומאתו והכניסה למקדש *(צירוף של ב' העלמות)* כאשר נודע לו חייב קרבן עולה ויורד.

חיוב טומאת מקדש וקודשיו זה של הנכנס בטומאה לעזרה או לתוספת העזרה, באופן שההוספה נעשתה כדין **היינו**, ע"י **מלך**, **נביא**, **אורים ותומים**, **סנהדרין** של עא' דיינים, ב' לחמי **תודה**, **בשיר**. בית הדין היו הולכים ולפנימה היו ב' לחמי התודה, וכל ישראל לאחר הבי"ד, **הלחם** הפנימי נאכל במקום הקידוש וההוספה, **והשני** נשרף. **ואם הוספת העזרה** לא נעשתה בצורה זו *(למעט האכילה והשריפה שהיו הוראת שעה אופן אכילתם עי' להלן טז, א)* אין חיוב על טומאת מקדש.

טהור שנכנס למקדש ובעודו בעזרה נטמא וידע על כך, **ונעלמה** ממנו הטומאה, **או** שנעלמה ממנו ההלכה של טומאת מקדש, או נעלמו ממנו ב' הענייינים, **והשתחווה** או ששהה שהות זמן של השתחוויה **או** שיצא החוצה בדרך ארוכה, חייב קרבן עולה ויורד. אבל **אם יצא בדרך הקצרה**, פטור.

מצווה זו שאמרו לצאת מהעזרה אם נטמא היא מצוות עשה שאם בי"ד הורו בשגגה להיתר אין ע"ז חיוב פר העלם דבר *(היות וחיוב על לאו זה אינו קרבן קבוע אלא עולה ויורד)*. **שימש עם הטהורה** ואמרה ניטמאתי, צריך להמתין שיסור הקישוי, ואם פרש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה כביאתו. ועל דבר זה חייב העלם דבר אם הורו להיתר.

לדעת ר"א, חיוב העלם טומאה אך ורק באופן שהיה העלם טומאה, "שרץ" "ונעלם ממנו", **אבל** על העלם מקדש או הקודש, אינו חייב. **לדעת ר"ע**, "ונעלם ממנו" "והוא טמא", חייב רק על העלם טומאה, **ונחלקו** איזו ידיעה הייתה לו בתחילה, ויבואר להלן. **שיטת רבי ישמעאל** נאמר פעמיים "ונעלם" לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש.

שאל ר"פ את אביי, מדוע נזכר ידיעות הטומאה ב' שהם ד', והרי יש ו', **ידיעה על הטומאה**, ידיעה **על הקודש**, **ידיעה על המקדש**, ובכל אחת מהם יש ידיעה תחילה וסוף סה"כ ו'. **אומרת הגמ'** ר"פ לא מנה ח', ולא הוסיף בידיעת הטומאה חילוק לגבי אכילת קודש וכניסה למקדש, שהרי זה שם טומאה אחד. **נוקט ר"פ** חשבון המשנה הוא ח', אלא שהתנא לא מנה את הידיעות **הקודמות לחטא** שהם לא מביאות לידי קרבן. **וי"א שאמר ר"פ** שהחשבון הוא ח' ידיעות והתנא מנה רק את הידיעות שהם דומות לידיעה המחייבת קרבן בשאר עבירות, ולכן מנה רק את הידיעות לאחר החטא.

הסתפק ר"פ, האם יש חיוב קרבן **למי ששכח הלכות טומאה**. **מבארת הגמ'**, לא שייך לומר שלא ידע אם המטמא זה שרץ או צפרדע, שהרי דבר פשוט וברור הוא ולא נחשב חסרון ידיעה. אלא **נגע בשיעור של כעדשה** ולא ידע האם נטמא, והספק כיון שידע ששרץ מטמא מוגדר לידיעה, או כיון שלא ידע ששיעור עדשה מטמא נחשב להעלם. תיקו.

הסתפק רבי ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל **ונעלם ממנו מקום המקדש**. מבארת הגמ' **לדעת ר"ע** לא חייב שהרי לא הייתה לו ידיעה בתחילה, **לדעת רבי ישמעאל** לא צריך ידיעה בתחילה לגבי העלם מקדש. אלא **לדעת רבי** שאמר שידיעת בית רבו מספיקה לחייב, יש להסתפק האם חייב משום שידע שיש מקום המקדש שאסור להיכנס אליו בטומאה, או כיון שאת מקומו לא ידע, אין כאן ידיעה. תיקו.

כמבואר במשנה היה סדר להוספת העיר והעזרות, המקור **למד רב שימי בר חייא** "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו". **סדר הקידוש** היה כבמשכן. **שאל רבא**, אמרו בברייתא כל הכלים משה רבינו משח אותם לצורך קידושם, **ובהמשך הדורות** העבודה מקדשת ומחנכת. ומדוע לא מושחים את הכלים והרי נאמר "וכן תעשו", **אלא** לגבי כלים נאמר "וימשחם ויקדש אותם" דווקא אותם במשיחה ולא לדורות. **והיה מקום לומר** שלדורות או במשיחה או בעבודה, ביאר ר"פ "אשר ישרתו בם" קידוש הכלים נעשה ע"י עבודה, **וא"כ מסקנת הגמ'**, "אותם" ממעט משיחה ושלא נאמר לדורות צריך משיחה ועבודה, שלא נלמד מ"וכן תעשו".

בסדר קידוש העזרות היו מביאים תודה, מבארת הגמ' שהכוונה ללחמי תודה, המקור **אמר רב חסדא** "ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה", "**גדולות**" הכוונה לחמי תודה שבאו חמץ, **שהרי אין לומר** ממין גדול והכוונה "פרים" שהרי יכול הכתוב לומר "פרים", ואם **הכוונה לגדולים בגודלם**, הרי אין חשיבות כלפי שמיא העיקר שיכוון ליבו לשמים, **אלא** כאמור הכוונה ללחמי תודה שהיו מתחלקים לד' חלקים **והחמץ היה נקרא גדול**, כיון שמצה הייתה נעשית משליש עשרון, ושל חמץ היתה נעשית מעשרון.

אמר רמי בר חמא, אמנם ירושלים התקדשה בלחמי תודה כנזכר, **אבל** העזרה הייתה מתקדשת **בשיירי מנחה**, **וטעם הדבר** כשם שירושלים התקדשה בדבר הראוי להאכל בה וזה הלחמי תודה, כך העזרות היו מתקדשות בדבר הראוי להאכל בהם וזה שיירי המנחה הנאכל לכהנים. **ושאלה הגמ'** שהרי לחמי תודה עצמם גם יכולים להאכל בעזרה, **אלא** הכוונה כשם שאם הוציאו לחמי תודה מירושלים היו נפסלים, **כך אם הוציאו** שיירי מנחה מהעזרה היו נפסלים. **ואין לומר שאם לומדים מלחמי תודה**, יקדשו בשיירי מנחה חמץ, שהרי אין כזה דבר מנחה חמץ, ואין לומר שיחמיצו את שיירי המנחה, **שלמד ר"ל** "לא תאפה חמץ חלקם", אפילו חלקם אסור שיהא חמץ.

שואלת הגמ' ששייך לקדש בשתי הלחם בעצרת שזה מנחת חמץ, **נוקטת הגמ' שלא שייך**, **אם יבנו את המקום החדש בערב שבועות**, הרי שיקדשוהו אז, ושתי הלחם קדוש רק בעת שחיטת כבשי עצרת. **ולא שייך לבנות** בערב שבועות ולקדש בשבועות, שהרי צריך קידוש בשעת הבנין. **ולא שייך לבנות** ביו"ט שהרי אין בנין המקדש דוחה יו"ט. **לא שייך** לבנות אחר יו"ט ולהשאיר את הלחם לאותה שעה, שהרי יפסל בלינה. **ולא שייך** לבנות כמעט עד הסיום בערב יו"ט, ובמוצאי יו"ט לסיים את הסוף, שאין בנין בית המקדש בלילה.

בסדר קידוש ירושלים והעזרות היו אומרים "**שיר**", מבארת הגמ' "מזמור לתודה", **והיו** הלווים מנגנים בכינורות, נבלים וצלצלים על כל פינה ופינה, על כל אבן גדולה, **אח"כ אמרו** "ארוממך ד' כי דליתני", **והיו אומרים** "ישב בסתר", **וי"א** שנקרא שיר של פגעים "יפול מצדך אלף", **וי"א** שיר של נגעים "ונגע לא יקרב באהלך". **ומפסיק** במזמור זה כאשר מגיע ל"כי אתה ד' מחסי". **ואומר** "מזמור לדוד בברחו" **עד** "לד' הישועה על עמך ברכתך סלה".

כאשר רבי יהושע בן לוי היה הולך לישון היה אומר את הפסוקים של ישב בסתר, שואלת הגמ' **והרי הוא עצמו** אמר שאסור להתרפא בדברי תורה, אומרת הגמ' להגן מותר. ולהתרפא ממכה אסור, **שואלת הגמ'** להתרפא לא רק אסור, **אלא** הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא, **ביאר ריו"ח** אין חלק לעולם הבא למי שרוקק על המכה שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה.

בסדר ההליכה עם התודה, "וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה" כלומר הלכו הלחמי תודה ואחריהם הבית דין. **ונחלקו רבי חייא ורבי שמעון ברבי** בסדר הליכת הלחמי תודה, **למ"ד** היו ב' כהנים הולכים זה לצד זה, **למ"ד** היו הולכים אחד אחרי השני. **ומבואר במשנה** שאת הפנימית אכלו והחיצונית נשרפה, מעתה נחלקו מהי ה"פנימית" **למ"ד** בזה אחר זה הקרובה לבי"ד. **למ"ד** זה לצד זה, הקרובה לחומה. **ותמהה הגמ'**, למ"ד בזה אחר זה, החיצונה קדישה והשניה נאכלת, אבל אם זה לצד זה, שניהם מקדשות מדוע אחת עדיפה על השניה באכילה. **ושואלת הגמ'** לאידך גיסא, אם אחת קדישה, הרי מבואר שאין העיר מקודשת אם לא נעשו כל הדברים. **אלא אמר ריו"ח** אין הלכה קבועה מה לאכול ומה תקדש, אלא הוראת שעה, וכך בכל קידוש.